

Сақтар

1. Андрондық мәдениет түрінің орнына келген тарихи-мәдени қауымдастық: **сақ-скиф**
2. Б.з.б. I мыңжылдықта Қазақстан мен Орталық Азия аумағын мекендеген көне тайпа: **сақтар**
3. Ежелгі дәуір өркениеттерімен алғаш байланыс орнатқан Қазақстандағы халық: **сақ**
4. Қазақстан аумағында б.з.б. VIII-I ғасырлар аралығында қалыптасқан алғашқы мемлекеттік құрылым: **сақтар**
5. Сақтарды ерекше қадірлеп, оларды әлемдегі ең әділ әрі турашыл халық деп санағандар: **гректер**
6. Сақтар туралы «жауына қатал, достарына адал» деп сипаттаған: **грек авторлары**
7. Сақтардың көне парсы тіліндегі атауы: «сака», көне қытай жазбаларындағы атауы: **«сэ»**
8. Ұлы Даланың ең алғашқы көшпелі малшылары: **сақтар**
9. Қоғамдық құрылыс мәселелерін зерттеген танымал сақ ойшылы: **Анахарсис**
10. Даңқты ғұлама Анахарсис шыққан тайпа: **сақ**
11. Андрон мәдениетімен байланысты әрі оған жақын мәдениеттердің мұрагерлері: **скифтер мен сақтар**
12. Б.з.б. VII-VIII ғасырлар аралығында скифтердің жорық жасаған аймағы: **Алдыңғы Азия**
13. Б.з.б. VII ғасырдың алғашқы жартысында Дербент өткелі арқылы өтіп, Оңтүстік Кавказға жорық жасаған тайпа: **скифтер**
14. Б.з.б. 670 жылы ассириялықтармен болған шайқас кезінде қаза тапқан скиф патшасы: **Ишпакай**
15. Ұлы Дала көшпелі мәдениеті мен ежелгі Шығыс өркениеті арасындағы байланысты нығайтқан маңызды оқиға: **Скифтердің Алдыңғы Азияға жорығы**
16. Антикалық дереккөздерде патшайымдары туралы мәліметтері кездесетін халық: **сақтар**
17. Парсы билеушілері Кир мен Дарий әскери жорықтар ұйымдастырған тайпа: **сақ**
18. Сақ тайпаларына қарсы соғыс ашқан билеушілер: **Кир, I Дарий, А.Македонский**
19. Парсы патшалары Кир мен I Дарий сақ жеріне басып кірген кезең: **б.з.б. VI ғасырда**
20. Б.з.б. V және IV ғасырларда сақ аумағына жорық жасаған мемлекеттер: **Парсы мен Грекия**

21. Зарина есімді билеуші басқарған мемлекет: **сақ**
22. Томирис патшайым соғыс жүргізген жаулар: **парсылар**
23. Сақтардың парсы патшасы Кирге қарсы күресін басқарған тұлға:
Томирис
24. Б.з.б. VI ғасырда Кирмен шайқасқан сақ тайпасы: **массагеттер**
25. Б.з.б. 530 жылы сақ жеріне басып кірген парсы билеушісі: **Кир**
26. Сақ даласында Кирдің өлтірілгені туралы жазған тарихшы: **Геродот**
27. Кирдің өлімінен кейін сақтарға жорық ұйымдастырған парсы патшасы:
Дарий
28. Парсы билеушісі I Дарийдің сақ жеріне жасаған әскери жорығының уақыты: **б.з.б. 519 жылы**
29. I Дарийдің Орта Азияға, сақ-тиграхаудаларға («шошақ бөрік киетіндерге») жасаған жорығы баяндалған дерек: **Бехистун жазбалары**
30. Өз бұйрықтарында Қазақстан жеріндегі сақ тайпаларының атауын көрсеткен парсы патшалары: **Ксеркс, Дарий**
31. Сақтар дәуіріне қатысты алғашқы жазба дереккөздер: **парсы жазбалары**
32. Сақтар туралы ақпарат беретін жазба еңбектері сақталған елдер: **грек, парсы авторларының шығармалары**
33. Парсыларға қарсы шайқаста тұтқынға түскен сақ көсемі: **Скунха**
34. Б.з.б. 518 жылы I Дарийдің жорығы кезінде парсылардың сеніміне кіріп, шөл даланың қиындығында олардың жойылуына себепкер болған сақ бақташысы: **Шырақ**
35. Сақтардың парсы әскері құрамында Марафон шайқасына қатысқан мерзімі: **б.з.б. 490 жыл, б.з.б. V ғасыр**
36. Б.з.б. 490 жылы Марафон шайқасында парсы әскері қатарында гректерге қарсы соғысқан: **сақтар**
37. I Дарий әскерінің құрамындағы «он мың ажалсыз» сақтар қатысқан шайқас: **Марафон шайқасы**
38. Александр Македонскийдің сақ жеріне жасаған жорығы: **б.з.б. IV ғасырдың 30-жылдары**
39. Александр Македонскийдің Шығысқа қарай жылжуына кедергі келтірген тайпа: **сақтар**
40. Грек-Македон басқыншыларына қарсы күресті басқарған сақ қолбасшысы: **Спитамен**
41. А.Македонскийдің Сырдариядан асып, сақтарға қалай шабуыл жасағаны жайлы баяндаған: **Арриан**
42. **«Скифтердің өздері де, олардың аттары да сауытпен қорғалған»** деп сипаттаған А.Македонскийдің (Ескендір Зұлқарнайынның) жорықтарын жазған тарихшы: **Арриан**
43. Дахтардың парн тайпасының әлемдік тарихи үдерістегі ықпалы: **Иранда Аршакидтер империясын құрды**
44. Біртұтас сақ этносының қалыптаспауының себебі: **Кең аумаққа таралып, шағын топтар мен көшіп-қонуы**

45. 1969 жылы сақтар туралы құнды дерек беретін археологиялық олжа табылған орын: **Есік қорғаны**

46. Іле Алатауы аймағынан табылған маңызды археологиялық ескерткіштер: **сақ қорғандары**

47. Есік обасынан табылған тостағандағы жазу тиесілі халық: **сақтар**

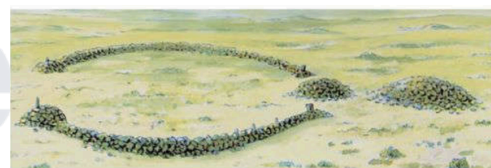
48. Рухани мәдениеттің жетістігі ретінде сақтардың әлем туралы түсініктерін бейнелейтін жәдігер: **Алтын адамның баскиіміндегі өрнектер**

49. Күн белгісі, төрт қанатты пырақтар және төрт алтын жебе бейнеленген өнер түрі: **сақтардың «аң стилі» өнері**

50. Сақтардың діни наным-сенімімен байланысты өнер бағыты: **тотемизм**

51. Сақтардың Тасмола мәдениетінің өзіндік ерекшелігі: **мұртты қорғандар**

52. Орталық Қазақстан аумағындағы ежелгі Тасмола археологиялық ескерткішінің ерекшелігі: **мұртты обалар**

Орталық Қазақстандағы мұртты обалар. Тасмола мәдениеті

53. Тасмола мәдениетінің басты ерекшелігі: **адам мен жылқыны қатар жерлеу дәстүрі**

54. Тасмола мәдениетін қалдырған тайпалар: **исседондар**

55. Жазба деректер де сақ мемлекеті басшысының лауазымы: **патша**

56. Сақ қоғамында соғыс пен бейбітшілік мәселесін шешкен билеуші: **патша**

57. Сақ патшаларының міндеттері:

- I. Соғыс пен бейбітшілік мәселелерін шешті, келісімдер жасасты, елшілер тағайындап, әскерді басқарды.
- II. Патша билігін баласына мұрагерлікке қалдырды.
- III. Көктемде жерге алғашқы соқа салушы патша болды.
- IV. Патшаларды жауынгерлер қатарынан сайлады.
- V. Билігі мұрагерлік жолмен тарады.

58. Сақ қоғамында үстемдік еткен басқару жүйесі: **әскери демократия**

59. Сақ қоғамындағы негізгі әлеуметтік топтар: **жауынгерлер, абыздар, малшылар мен егіншілер**

60. Тайпа көсемінің міндеттері:

- I. Тайпа көсемі бас қолбасшылық қызметін атқарды.
- II. Тайпалар мен рулардың арасындағы даулы мәселелерді шешті, қақтығыстарды реттеп отырды.
- III. Көсем өз тайпасының қарумен, азық-түлікпен қамтамасыз етілуін қадағалап, жайылым мен көші-қон мәселесін шешті.
- IV. Қауымдық жер мен суды пайдалануды реттеді.

61. Сақ қоғамындағы халықтың негізгі бөлігін құраған топ: **малшылар**

Топ	Міндеті	Киім түсі
I. Жауынгерлер	үнді иран тілінде «ратайштар» - «арбада тұрғандар»	Қызыл мен сары-қызыл киім киді.

II. Абыздар	танымал белгісі ретінде тостаған мен айырықша бас киім киді	Киімдері ақ түсті.
III. Малшылар мен егіншілер	«сегізаяқты» - «соқаға жегетін екі өгізі барлар» деген мағына береді	Сары мен көк түсті киімдер киген.

62. Сақтардың қысқа сапты қылышы (қанжар) атауы: **ақинақ**
63. Шығыс Қазақстан мен Оңтүстік Сібір далаларында темірді өңдеген алғашқы мәдениет: **Афанасьев**
64. Қазақстанның шығысындағы Андрон мәдениетімен қатар өмір сүрген мәдениет: **Афанасьев**
65. Б.з.б. II мыңжылдықтың соңында Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Сібір, Батыс Моңғолияда пайда болған мәдениет: **Қарасук мәдениеті**
66. Даланың шығыс бөлігінен келгендер мен жергілікті тұрғындардың араласуы нан пайда болған мәдениет: **Қарасук мәдениеті**
67. Қарасуктықтардың шаруашылық жүйесі: **жартылай көшпелі мал шаруашылығы**
68. Ерте темір дәуірінде Шығыс Алтай мен Солтүстік-Батыс Моңғолия аумағында қалыптасқан мәдениет: **Үйік мәдениеті**
69. Сақ дәуірінде Оңтүстік Сібір далаларында өмір сүрген мәдениет: **Тағар мәдениеті**
70. Оңтүстік Сібірдің ежелгі мыс кендерінің басым бөлігін иеленгендер: **тағарлықтар**
71. Тағарлықтардың көршілес тайпалар арасында жоғары бағаланған тауары: **алтын түсті қола**
72. Таулы Алтай мен Шығыс Қазақстан аумағын қамтыған ежелгі мәдениет: **Пазырық мәдениеті**
73. Пазырықтықтардың айналысқан шаруашылық түрі: **көшпелі мал шаруашылығы**
74. Алтайдағы Пазырық мәдениетінің ерекшелігі: **әлемдегі алғашқы түкті кілемдерді жасауы**
75. Ежелгі көшпелілерде кілем тоқу өнерінің жоғары деңгейде дамығанын көрсететін археологиялық олжа: **Пазырық кілемі**
76. Пазырық кілемі сақталған қала: **Санкт-Петербург қаласындағы Мемлекеттік Эрмитаж**
77. Жерлеу ғұрыптарында дала тайпаларына тән дәстүрлер мен андрондықтарға тән таспен

Пазырық кілемі

- қоршау әдістері көрініс табатын мәдениет: **Сапаллин мәдениеті**
78. Сапаллин мәдениеті таралған аймақ: **Өзбекстан**
79. Сақ-скифтердің дүниетанымы көрініс тапқан өнер түрі: **аң стилі**
80. Сақтардың киімдерінде алтын мен қызыл түстердің басым болуы нені білдіреді: **сақтардың Күн мен Отқа табынғанын**
81. Сақтардың аң стилін алмастырып шығарған жаңа бағыт: **полихромдық стиль**
82. Жетісу жеріндегі сақ ескерткіштері: **Бесшатыр, Есік**
83. Қызылордадан 300 шақырым жерде орналасқан сақ қаласының орны: **Шірік-Рабат**
84. Сырдарияның ежелгі арнасы Жаңадария бойында орналасқан сақ қаласы: **Бәбіш-Молда**
85. Ерте темір дәуірінде Жетісу өңірін мекендеген тайпалар: **сақтар, үйсіндер**
86. Іле өзенінің оң жағалауында, Желшалғыр тауының етегінде орналасқан сақ қорымы: **Бесшатыр**
87. Есіктен кейін сақтардың алтын киімді адам жерленген обалары табылған орындар: **Аралтөбе, Шілікті**
88. Орал өңірінен табылған көне сақ мәдениетінің ерекше мұрасы: **Тақсай ханшайымы**
89. Шығыс Қазақстан жерінен табылған ежелгі сақ мәдениетінің көрнекті туындысы: **Үржар ханшайымы**
90. Шығыс Қазақстан аумағын ертеде мекендеген халық: **аримаспылар**
91. Алтайдағы алтын мен темірдің мол болуына байланысты пайда болған темір дәуіріндегі тайпа: **аримаспылар**
92. Шығыс Қазақстан аумағынан табылған темір дәуіріне жататын қорғандар: **Берел, Шілікті**
93. Сақтар құрамына кірген тайпалар: **аримаспылар, аргиппейлер, исседондар**
94. Парсы жазбаларында Жетісу мен Сырдарияның орта ағысында мекендеген сақтар: **сақ-тиграхауда**
95. Тиграхауда сақтарының қоныстанған аумағы: **Оңтүстік Қазақстан, Жетісу, Солтүстік Қырғызстан**
96. Парсы жазбаларында теңіздің арғы жағында орналасқан сақтар: **сақ-парадарайа**
97. Сақ-парадарайалардың мекендеген аймағы: **Арал теңізінің арғы жағы мен Сырдарияның төменгі ағысы**
98. Сақ-парадарайалардың оңтүстігінде орналасқан сақ тайпаларының атауы: **сақ-хаумаваргалар**
99. Хаома сусынын дайындаумен айналысқан сақтардың қоныстанған аумағы: **Мургаб аңғары**
100. Сақтардың тұрмысында қарапайым темір өндіру тәсілі: **пеш-көрікпен**
101. Ерте темір дәуірінде Қазақстан аумағында мекендеген халықтың нәсілдік ерекшелігі: **сақтардың еуропеоидтік нәсілге жатуы**

102. Солтүстік және Шығыс Қазақстан жеріндегі сақтарда басым болған антропологиялық сипат: **моңғолоидтық белгілер**

Сарматтар

1. Сарматтардың қоныстанған аумағы: **Батыс Қазақстан, Еділ мен Жайық арасындағы өңір**
2. Орталық Азиядағы сақтар мен Қара теңіз төңірегіндегі скифтерді өзара байланыстырып тұрған тайпалар бірлестігі: **сарматтар**
3. Б.з.б. III ғасырда сарматтарды Ұлы Даланың батыс бөлігінен шегіндірген тайпалар: **дахтар, массагеттер**
4. Сармат қоғамында әйелдердің ықпалы басым болған тайпалар: **сарматтар**
5. Сарматтардың б.з.б. VI ғасырда белгілі болған атауы: **савроматтар**
6. Аргиппейлердің Орал тауының арғы жағында орналасқан көршілері: **савроматтар**
7. Б.з.б. II ғасырда Қара теңіздің солтүстігіне дейінгі аумақты басып алған ежелгі халық: **савроматтар**
8. Б.з.б. II ғасырда сарматтардың билігі таралған жерлер: **Қара теңіздің солтүстік өңірлеріне дейін**
9. Сарматтардың жаугершілік жорықтар жасаған аймақтары: **Алдыңғы Азия мен Солтүстік Кавказ**
10. Темір дәуірінде Солтүстік Кавказ бен Парфия аумағына басқыншылық жорықтар жүргізген тайпа: **сарматтар**
11. Арал-Каспий аралығы мен оның оңтүстігінде өмір сүрген сармат тайпасы: **дахтар**
12. Сарматтардың Қара теңіз жағалауындағы билігіне IV ғасырда тосқауыл қойған халық: **ғұндар**
13. Сарматтар жөнінде жазба қалдырған грек және рим тарихшылары: **Диодор, Үлкен Плиний, Полибий, Полиэн**
14. Каспий теңізі жағалауында өмір сүрген сармат тайпасы: **гиркани**
15. Сармат дәуірінде Каспий теңізінің атауы: **Гиркан**
16. Батыс Қазақстан аумағында кездесетін археологиялық ескерткіштер: **сарматтардікі**
17. Аршакидтер әулетінің билігінің негізін қалаған сармат тайпасы: **дайлар**
18. Сарматтар құрамына кірген тайпалар: **роксолан, сирак, алан, аорс**
19. Сарматтар дәуіріне тән абыз әйелдер жерленген қорым: **Бесоба**
20. Абыз әйелдері жерленген Бесоба қорымы орналасқан өңір: **Ақтөбе облысы**
21. Көсемнің қару-жарағы, абыз асатаяғы табылған сармат ескерткіші: **Аралтөбе**
22. Сармат ескерткіштері ішінде ең жақсы зерттелген қорым: **Сынтас**
23. Батыс Қазақстан аумағында үш сармат жауынгері жерленген қорым: **Сынтас**

24. Соңғы сармат кезеңіне жататын, Атырау облысы, Жылыой ауданынан табылған ескерткіш: **Аралтөбе**
25. Көсемнің қару-жарағы мен абыз асатаяғы табылған сарматтық ескерткіш: **Аралтөбе**
26. Аралтөбе ескерткіші табылған өңір: **Атырау**
27. Сарматтардың қоғамдық басқару құрылымы: **әскери демократия**
28. Сармат қоғамында әскери демократия қатысты болған: **ерлер мен әйелдерге**
29. Сарматтарда әлеуметтік теңсіздіктің болғанын дәлелдейтін дерек: **археологиялық ескерткіштер**
30. Сарматтардың өмірінде ерекше маңызға ие болған шаруашылық түрі: **көшпелі мал шаруашылығы**
31. Ежелгі грек тарихшысы Геродоттың хабарлауынша, савроматтардың тілі өте жақын болған: **скиф тіліне**
32. Савроматтардың тілі скиф тіліне өте ұқсас екенін жазған грек тарихшысы: **Геродот**
33. Басқа көшпелі тайпалармен салыстырғанда әйелдердің қоғамдағы рөлі жоғары болған тайпа: **сарматтар**
34. Амазонкалар туралы аңыз тараған тайпа: **сарматтар**
35. Сарматтардың өнерінде болған өзіндік бейнелеу өнері: **аң стилі**
36. Сарматтық шеберлер бір немесе бірнеше ағаш түрлерінен арнайы жасалған садақты желімдеді: **балық желімімен**
37. Сарматтардың негізгі шаруашылығы: **көшпелі мал шаруашылығы**
38. Сарматтардың ең көп өсірілген мал түрлері: **жылқы, қой**

Ғұндар

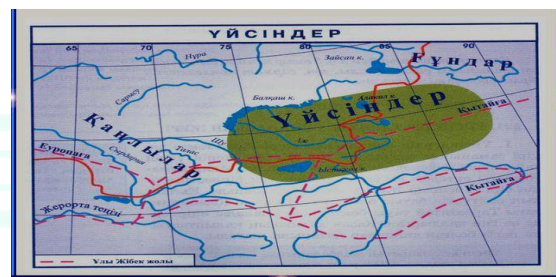
1. Ғұндар жайлы мәлімет келтіретін жазба деректер: **қытай жылнамалары**
2. Б.з.б. 209 жылы билік тізгінін қолға алған ғұндардың даңқты басшысы: **Мөде**
3. Б.з.б. III ғасырдың соңында Ұлы Далада көшпелі өмір сүрген ғұндарда билікке келген тұлға: **Мөде**
4. Ғұн тайпаларының біртұтас мемлекетке бірігіп, саяси тұрғыдан күшейген уақыты: **Мөденің басқару дәуірі**
5. «Мемлекет пен халықтың ең басты байлығы – ең алдымен оның жері» деп мәлімдеген ғұн билеушісі: **Мөде**
6. «Жер – мемлекеттің негізі, оны қалайша бере аламыз?» деген ғұн көсемі: **Мөде**
7. Қытай жазбаларында көрсетілген Мөденің әскері саны: **300 мың**
8. Мөде шаньюй өзіне қаратқан тайпалар: **Саян, Алтай, Жоғарғы Енисей**
9. Б.з.б. 200 жылдары ғұндарға қарсы әскери жорық ұйымдастырып, қоршауға түскен қытай патшасы: **Гаоди**

10. Б.з.б. I ғасырдың ортасына дейін Қытайдың Хань әулетін өзіне қаратып алған тайпа: **ғұндар**
11. Ғұндардың басты қарсыластары: **Юэчжи мемлекеті мен Қытай**
12. Б.з.б. 165 жылдары ғұндар мен юэчжилер арасындағы қақтығыс нәтижесі: **ғұндардың толық жеңісімен аяқталды**
13. Б.з.б. I ғасырдың ортасында ғұндар екіге бөлінді: **оңтүстік және солтүстік**
14. Хань әулетінің ықпалына түскен ғұндар: **оңтүстіктегі ғұндар**
15. II ғасырдың ортасында Шығыс Қазақстан мен Жетісу өңірінде құрылған мемлекет: **Юэбань**
16. Ғұн империясы өз өрлеуінің ең жоғары деңгейіне жетті: **Еділ патшаның тұсында**
17. Рим империясына қауіп төндірген ғұн көсемі: **Аттила (Еділ)**
18. Еуропаны Рим үстемдігінен азат еткен билеуші: **Аттила**
19. V ғасырда Шығыс Еуропада негізі қаланған мемлекет: **Аттила**
20. Дунайға дейін жетіп, Венгрия аймағына қоныс аударған тайпа: **ғұндар**
21. Ғұндар дәуірінен кейін түркі сөздері сақталып қалған халық: **венгрлер**
22. Ғұндардың құдіретті билеушісі өмір сүрген кезең: **V ғасыр**
23. Билеушілері «Аспан ұлы», «Ұлы шаньюй» деп аталған мемлекет: **ғұндар**
24. Ғұн мемлекетінің сыртқы саяси істерін басқаратын жоғарғы лауазымды тұлға: **тәңірқұт**
25. Қытай жазбаларында ғұндардың билеушісі туралы мәліметтерде жоғарғы дәрежелі атаққа ие болған басшы: **шаньюй**
26. Ғұн шаньюйінің ең жақын туыстары иеленген жоғары лауазым: **«Түменбасы»**
27. Ғұн мемлекетіндегі түменбасылар қатарына кіргендер: **шаньюйдің ұлдары, шаньюйдің інілері, шаньюйдің жақын туыстары**
28. Ғұн мемлекетіндегі шаньюйден кейінгі маңызды тұлғалар: **түменбасылар**
29. Ғұн мемлекетіндегі жалпы ру саны: **24**
30. Ғұндарда 24 руды басқарған әскери жетекшілер: **түменбасылар**
31. Ғұн мемлекетінің батыс және шығыс бөліктерін басқарғандар: **кіші хандар**
32. Ғұндарда түменбасының негізгі міндеті: **10 мың сарбазды басқару**
33. Ғұндарда түменбасының әскери қуаты мен ықпалы анықталды: **халық санымен**
34. Ғұн мемлекетінің басқару жүйесі: **көшпелі-патриархалды**
35. Ғұн әскерінің негізгі құрамы: **салт атты жауынгерлер**
36. Цинь империясын Ұлы Қытай қорғанын тұрғызуға мәжбүрлеген халық: **ғұндар**
37. Үш ғасырдан астам уақыт бойы өмір сүрген мемлекет: **Ғұн империясы**
38. Көшпелі халықтар тарихындағы алғашқы ірі империя: **Ғұн империясы**
39. Ғұн тайпаларының жаһандық тарихи үдерістерге ықпалы: **Ұлы қоныс аударуын бастау**

40. Ұлы Даланың орталық аймағына келіп, жергілікті тайпалардың түркіленуіне негіз болған халық: **ғұндар**
41. Кейбір зерттеушілердің пайымдауынша, Орта ғасырлар дәуірінің басталуына себепші болған халық: **ғұндар**

Үйсіндер

- Б.з.б. I мыңжылдықтың соңында үйсіндер қоныс тепкен аумақ: **Жетісу, Тарбағатай, Тянь-Шань**
- Ерте темір дәуірінде Жетісу өңірін мекендеген халық: **үйсіндер**
- Жетісудағы сақ жерлеріне б.з.б. I ғасырда Орта Азиядан келіп орныққан тайпа: **үйсіндер**
- Ежелгі қытай жазбаларында б.з.б. I ғасырдан бастап аталған халық: **үйсіндер**
- Үйсіндер туралы негізгі мәліметтер кездесетін жазба деректер: **қытай жылнамалары**
- Жоғарғы билікті иеленген басшы: **күнби (үйсіндерде)**
- Ордасы Чигу қаласында орналасқан ел билеушісі: **күнби (гуньмо)**
- Үйсін мемлекетіндегі ең жоғарғы лауазым иесі: **тулы (дулы)**
- Кейінгі темір дәуірінде үйсіндермен қатар тіршілік еткен мемлекеттер: **ғұндар, қаңлылар**
- Ыстықкөл мен Іле өзенінің оңтүстігі аралығында орналасқан ежелгі үйсін қонысы: **Қызыл-Аңғар**
- Үйсіндердің орталығы болған қала: **Қызыл-Аңғар (Чигучен, Чигу)**
- Үйсіндердің астанасы Қызыл-Аңғар орналасқан аймақ: **Ыстықкөл маңы**
- Деректерде «үйсіндердің жоғарғы гуньмосы» тұрған қала ретінде аталған: **Чигу**
- Үйсіндер бөлінген аймақтық бірлестіктер: **шығыс, батыс, орталық**
- Үйсіндердің мекендеген аймағы: **солтүстігі Балқаштан, оңтүстігі Ыстықкөлге дейін**
- Үйсіндердің орталығы орналасқан өңір: **Іле аңғары**
- Үйсіндердің шығу тегі туралы жазып қалдырған қытайлық тарихшы: **Сыма Цянь**
- Үйсіндердің солтүстік-батысындағы шекаралас тайпа: **қаңлылар**
- Жазба деректерде үйсіндердің шығысында орналасқан көршілес халық: **ғұндар**
- Үйсін құрамында Ся және юэчжи тайпаларының өкілдері көп кездескен мемлекет: **үйсіндер**
- Үйсіндердің шаруашылық түрі: **жартылай көшпелі**
- Бай үйсіндердің жылқы саны: **4-5 мың**
- Қарапайым егіншіліктің дамығанын дәлелдейтін Ақтас қорымынан табылған құрал: **қола орақтар**

24. Үйсіндердің Ақтас қонысынан табылған археологиялық деректер көрсеткен сала: **егіншіліктің болғанын**
25. Зергерлік бұйымдар табылған ежелгі үйсін қорымы: **Ақтас**
26. Үйсіндерден бүгінгі күнге жеткен тарихи ескерткіштер: **Теңлік, Қарғалы**
27. Үйсіннің сәйгүлік мінген адам бейнеленген алтын әшекейі табылған қорымы: **Теңлік**
28. Алтыннан жасалған қапсырма, сырға, темір түйреуіш анықталған қорым: **Теңлік**
29. Қарғалы шатқалынан табылған ерекше құнды жәдігер: **тәті (диадема)**
30. Үйсіндердің алтын диадемасы табылған жер: **Қарғалы**
31. Үйсіндердің әлем туралы таным-түсінігі көрініс тапқан бұйым: **Қарғалы диадемасы**
32. Қарғалы тәтісіндегі негізгі тақырып: **әлем бейнесі**
33. Қарғалы тәтісінде бейнеленген құстар мен қанатты тұлпар нені білдіреді: **аспанды мен күнді**
34. Үйсіндерде қанатты тұлпар нені білдірген: **күннің белгісі**
35. Қарғалы тәтісіндегі күннің символы болған: **қанатты тұлпар**
36. Үйсіндерде ерекше дамыған кәсіп: **тері өңдеу**
37. Үйсін қалалары орналасқан өзендер: **Кеген, Шу**
38. Жетісу өңіріндегі ежелгі үйсіндердің бет-бейнесін қалпына келтірген ғалым: **Герасимов**
39. М.М. Герасимов қалпына келтірген тарихи мүсіндік бейне: **үйсіндердікі**
40. Үйсіндерде әлеуметтік теңсіздіктің болғанын дәлелдейтін дерек: **жерлеу орындары**

Қаңлылар

1. Қазақстанның оңтүстігіне солтүстік-шығыстан ғұндардың қысымымен қоныс аударған тайпалар: **қаңлылар**
2. Б.з.б. II ғасырда Сырдарияның орта ағысында күшейген мемлекет: **қаңлылар**
3. Қаңлылар бастапқы кезеңде оңтүстігінде тәуелді болған мемлекет: **юэчжилер**
4. Қаңлылар бастапқы кезде солтүстігінде бағынышты болған мемлекет: **ғұндар**
5. Б.з.б. 46-36 жылдары қаңлылар Қытайға қарсы көмек көрсеткен халық: **ғұндар**
6. Б.з.б. I ғасырларда қаңлылар ғұндармен бірігіп соғысқан ел: **Қытай**
7. Қаңлылардың билігі таралған негізгі аймақ: **Батыс Қазақстан, Каспийдің солтүстік жағалауы**

8. Қаңлылар қуатты болған кезде оларға тәуелді болған тайпалар: **сарматтар, аландар**
9. Қаңлылардың өмірі мен тұрмысын сипаттап жазған тарихшы: **Сыма Цянь**
10. Қаңлы мемлекеті туралы жазып қалдырған Сыма Цяньнің еңбегі: **«Тарих жазбалары»**
11. Қаңлылар жайлы мәлімет беретін көне жазба: **Ирандықтардың «Авеста» кітабы**
12. Қаңлылар туралы ақпарат қамтылған негізгі тарихи дереккөздер: **«Авеста», «Цянь Ханьшу», «Тарих жазбалары»**
13. Жазба деректерде қаңлылар мекендеген аумақтар: **Арыс, Талас өзендері бойы, Сырдарияның төменгі ағысы**
14. Сырдария, Арыс, Бадам өзендерінің бойында айналысқан негізгі кәсіп: **мақта шаруашылығы**
15. Қаңлылардың археологиялық мәдениеті ерекше дамыған өңір: **Оңтүстік Қазақстан**
16. Қаңлы тайпалық одағының негізгі аумағы орналасты: **Оңтүстік Қазақстан**
17. Қаңлылардың солтүстік-батысындағы көрші халықтар: **сарматтар, аландар**
18. Қаңлы мемлекетінің оңтүстігінде шекаралас орналасқан ел: **үйсіндер**
19. Қытаймен және үйсіндермен қатарлас орналасқан мемлекет: **Қаңлы мемлекеті**
20. Қаңлылар өз аумағынан өткізіп, бақылауда ұстаған маңызды керуен жолы: **Ұлы Жібек жолы**
21. Ұлы Жібек жолының басты орталық бөлігін қамтыған халық: **қаңлылар**
22. Қаңлылардың қадағалауында болған Ұлы Жібек жолының негізгі бағыттары: **Кавказ бен Қара теңізге апаратын сауда жолдары**
23. Археологиялық зерттеулер барысында қаңлылардың тек мал шаруашылығымен ғана емес, сонымен қатар егіншілікпен айналысқанын дәлелдейтін мәдениеттер: **Кауыншы мәдениеті, Отырар-Каратау мәдениеті, Жетіасар мәдениеті**
24. Ежелгі қаңлыларға тиесілі археологиялық ескерткіштер: **Кауыншы, Жетіасар, Отырар-Каратау**
25. Қаңлылардың Кауыншы мәдениеті таралған негізгі аумақ: **Ташкент өңірі**
26. Кауыншы мәдениетінде жоғары деңгейде дамыған металл өңдеу саласы: **темірді қорыту мен өңдеу**
27. Қаңлылардың Отырар-Каратау мәдениеті таралған аймақтар: **Сырдарияның орта ағысы, Қаратау, Талас өңірі**
28. Қаңлылардың Жетіасар мәдениеті таралған өңірлер: **Қуандария, Жаңадария аңғарлары**
29. Қаңлы дәуіріне жататын, 20 қала кіретін ежелгі кешен: **Жетіасар**
30. Алтынсар қаласы орналасқан қаңлы мәдениетінің аймағы: **Жетіасар**
31. Қаңлылардың Жетіасар өңіріндегі ең ірі қаласы: **Алтынсар**

32. Арыс өзенінің сол жағалауында орналасқан қаңлыларға тиесілі ежелгі қала орны: **Көк-Мардан**
33. Қаңлылардың Көк-Мардан қаласы орналасқан аймақ: **Арыс өзенінің сол жағалауы**
34. Егін шаруашылығын дамыту мақсатында Зах, Ханарық арналары қазылған мемлекет: **Қаңлы**
35. Қаңлылардың су қоймалары мен тоғандары салынған аймақ: **Шыршық өзенінің оң жағында**
36. Шыршық өзенінің оң жағындағы қаңлылар қазған су арнасы: **Зах**
37. Қаңлыларда отырықшылық дамыған негізгі өңірлер: **Арал маңы, Ташкент төңірегі**
38. Қаңлыларда дәнді және бау-бақша дақылдары өсірілген негізгі аймақ: **Сырдария аңғары**
39. Қаңлылардағы металл өндірісінің басты орталығы болған өңір: **Шаш-Илақ**
40. Металл өңдеудің ірі орталығы болған қаңлы қаласы: **Құлата**
41. Ежелгі қаңлылардың Қаңлы жеріндегі маңызды қалалары: **Қытай, Құлата, Көк-Мардан**
42. Қаңлылардың маңызды қорымдарының бірі орналасқан өңір: **Отырар алқабы**
43. Қаңлы билеушісінің атағы: **хан**
44. Қаңлы елі бес иелікке бөлініп, оларды басқарғандар: **кіші хандар**
45. Қаңлы көсемдерінде биліктің берілу жүйесі: **мұрагерлік жолмен**
46. Қаңлы мемлекетінің астанасы: **Битянь**
47. Қаңлы астанасы Битянь орналасқан аймақ: **Түркістан маңы**
48. Қытайдан Қаңлы еліне барған елшілер хан сарайында көрген жазба: **заң жарғылары**
49. Қытай деректерінде ән-күйі мен би өнері жақсы дамыған ежелгі тайпа: **қаңлылар**
50. Талантты музыканттары туралы деректер қалдырған тайпа: **қаңлылар**
51. Қаңлыларда жоғары деңгейде дамыған өнер салалары: **би, музыка, ән-күй**

Тарихи терминдер (гlossарий)

1. **Баға** – заттың құны, нарықтық бағасы. Бағаны босату – өзіндік құнын белгілеу еркіндігі.
2. **Баж** – отырықшы мемлекеттерде егінші халықтан жиналатын ақшалай салық түрі, ерекше төлем жүйесі.
3. **Байырғы (автохтонды) халық** – бұрыннан тұратын жергілікті тұрғындар.
4. **Балама** – бірнеше мүмкіндіктің біреуін ғана таңдау қажеттігі.
5. **Бал-бал** – бабалар құрметіне қабір басына қойылатын тас мүсін.

6. **Барбаросса жоспары** – фашистік Германияның КСРО-ға қарсы басқыншылық соғысының құпия атауы.
7. **Барымта** – жауласып жүрген екі рудың бір-бірінен мал-мүлкін күшпен тартып алу арқылы кек қайтаруы.
8. **Басқа қалалық адамдар** – 1917 жылға дейін қазақ әскерлерінің аумағында тұрған, қазақ емес тұрғындар (шаруалар, мещандар, саудагерлер).
9. **Басқақ** – моңғол хандарының жаулап алған елдерден алым-салық жинауға және халық санағын жүргізуге тағайындаған адамы.
10. **Бастауыш мектеп** – мұсылмандық медресе, орта және жоғары оқу орындары.
11. **Басыбайлы шаруа** – Ресейде 1861 жылға дейін тағдыры іс жүзінде помещиктер мен дворяндарға толық тәуелді болған ауыл тұрғыны.
12. **Бата беру** – жақсы тілек білдіру дәстүрі.
13. **Батрак** – ауыл шаруашылығында жалданып жұмыс істейтін кедейленген шаруалар.
14. **Батыр** – жеке ерлігімен ерекше көзге түскен, қаһарман адамға берілетін құрметті атақ.
15. **Бәдіз** – Орхон жазбалары бойынша мүсін тас атауы.
16. **Бәдізші** – тас қашау өнерімен айналысатын мүсін жасаушы шебер.
17. **Бек** – феодалдық иеліктің иесі, ру мен тайпа басшысы.
18. **Беклер бегі** – ханның арнайы жарлығымен аймақты, ірі тайпаны немесе халықтар тобын басқаратын әскери қызметкер.
19. **«Бесеудің хаты»** – қазақ зиялыларының БК(б)П Қазақ өлкелік комитетінің бірінші хатшысы Ф.И. Голощекинге жолдаған хаты (1932 жылғы 4 шілде). Бастапқыда И.В. Сталинге арнап жазылған бұл хат қазақ зиялыларының тоталитарлық тәртіпке қарсылығының көрінісі ретінде саналады.
20. **Бесжылдық** – Кеңес үкіметінің 1929 жылдан бастап КСРО-ның әлеуметтік-экономикалық дамуын межелеген жоспарларының жалпы атауы. Бірінші бесжылдық 1929-1932, екінші бесжылдық 1933-1937 жылдарға арналған.
21. **Бескіл** – түркі тілдес тайпа.
22. **Би** – әділдігімен әрі шешендігімен ерекшеленіп, төрелік айту беделіне ие болған адам.
23. **Бифас** – екі жағынан да өңделген қарапайым шапқыш құрал.
24. **Боғдыхан** – қытай императорының моңғол тіліндегі атауы.
25. **Болос** – кейінгі палеолит дәуірінде жіпке байлап, оқ ретінде қолданылған домалақ тастар. Бұл қару лақтырылған кезде жануарлардың мойнына немесе аяқтарына оралып, оларды құлататын тиімді құрал болған.
26. **Болыс** – әкімшілік-аумақтық бірлік, сондай-ақ осы аймақты басқаратын лауазымды қызметкер.

Большевизм – В.И. Ленин бастаған саяси қозғалыс және идеялық ағым. РСДРП съезінде (1903 ж.) басқарушы органдарды сайлау кезінде В.И. Лениннің жақтастары көпшілік дауысқа ие болып, большевиктер деп атала бастады.

27. **Боз** – мақта матадан тоқылған мата түрі.
28. **Бөрі** – Ежелгі Түрік қағанатының дербес жасағының атауы.
29. **Буржуазиялық революция** – негізгі мақсаты феодалдық құрылысты және оның қалдықтарын жою, буржуазия билігін орнату, буржуазиялық мемлекет құру болып табылатын әлеуметтік төңкеріс.
30. **Бұйда** – түйенің мұрындығына тағылатын бас жіп.
31. **Бұлақ** – түркі тілдес тайпа.
32. **Бурятана** – бодан, бағынышты, кіріптар халық немесе ел.
33. **Білікшілер** – іс қағаздарын жүргізушілер, хатшылар.
34. **Бюрократия** – қоғам мүшелеріне белгілі бір артықшылықтары бар үкімет аппараты арқылы іске асырылатын басқару жүйесі, шенеуніктердің билігі.